

Archeologische Rapporten Oranjewoud

2008/100

Bureauonderzoek ten behoeve van ontwikkeling

Landgoed Veldzicht te Weesp

projectnr. 186162

revisie 00

22 augustus 2008

Auteur(s)

I. Vossen

Opdrachtgever

Monumentenvennootschap Veldzicht

Stadhouderskade 157

1017 BC Amsterdam

datum vrijgave

beschrijving revisie 00

goedkeuring

vrijgave

definitief

I. Vossen

Oude Rengerink

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/100.

Bureauonderzoek ten behoeve van ontwikkeling Landgoed Veldzicht te Weesp

Auteur(s): I. Vossen

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.

Postbus 24

8440 AA Heerenveen

	Inhoud	Blz.
	Samenvatting	4
	Administratieve gegevens	5
1	Inleiding	7
2	Bureauonderzoek	9
2.1	Afbakening plan- en onderzoeksgebied	9
2.2	Landschappelijke situatie	9
2.3	Huidig en toekomstig gebruik	11
2.3.1	<i>Huidig gebruik plangebied</i>	<i>11</i>
2.3.2	<i>Consequenties toekomstig gebruik</i>	<i>11</i>
2.4	Historische situatie en mogelijke verstoringen	10
2.5	Bekende archeologische waarden	13
2.6	Archeologische verwachting	13
2.6.1	<i>IKAW en CHW</i>	<i>13</i>
2.6.2	<i>Gespecificeerde archeologische verwachting</i>	<i>13</i>
3	Conclusies en advies	15
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	16
	Bijlagen	
1	Archeologische perioden	
2	AMZ-cyclus	
3a	ARCHIS: terreinen met archeologisch status	
3b	ARCHIS: archeologische waarnemingen	
	Kaarten	
	186162-ARCHIS Archeologische waarnemingen, IKAW en AMK (ARCHIS II)	
	186162-GEOM Geomorfologische kaart	
	186162-BS Bestaande situatie	
	186162-NW nieuwe situatie (koetshuis)	

Samenvatting

De Monumentenvereniging Veldzicht heeft vergevorderde plannen het braakliggende terrein van de voormalige fabriek van Rubatex te herontwikkelen. Het rijksmonument villa Veldzicht zal hierbij in oude luister worden hersteld en opnieuw het middelpunt vormen. Daarnaast zullen enkele oude gebouwen op het terrein worden gerenoveerd en een herbestemming krijgen. Nieuwbouw vindt plaats in de vorm van een koetshuis, waarin ruimte voor een parkeren, wonen en recreatie, en een conciërgewoning. In de rest van het plangebied zal een parkachtige tuin worden aangelegd.

Voor het realiseren van de gewenste ontwikkeling dient van het vigerende bestemmingsplan te worden afgeweken middels een vrijstellingsprocedure ex artikel 19 Wet op de Ruimtelijke Ordening. Ten behoeve van de vrijstellingsprocedure is een goede ruimtelijke onderbouwing vereist met de daarbij noodzakelijke deelonderzoeken. Eén van deze deelonderzoeken betreft een archeologisch vooronderzoek.

Het zuidwestelijk deel van het plangebied is gelegen op oeverafzettingen van de Vecht. In principe kunnen op de oeverwallen vindplaatsen van de IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd voorkomen.

Toch wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek te laten uitvoeren, en wel om de volgende redenen.

- de geplande ontwikkeling betreft voor het grootste deel renovatie en verbouwing van bestaande panden en nieuwbouw ter plekke van gesloopte bebouwing;
- alleen de nieuwbouw van het koetshuis zal gedeeltelijk, over een oppervlakte van ca. 200 m² plaatsvinden waar nog geen bebouwing heeft gestaan;
- blijkens in 2007 verricht milieukundig booronderzoek kent het hele plangebied een ophogingslaag, dan wel verstoorde bovenlaag, van 0,5 tot 2 m. Ter plekke van de toekomstige verstoring bij de bouw van het koetshuis is de verstoorde (ophogings)laag tussen de 0,9 en 1,5 m dik. Een verstoring van eventueel aanwezige archeologische resten door deze nieuwbouw is dan ook niet aan de orde. De resten liggen ofwel te diep om verstoord te worden (in het geval van een ophogingslaag) of zijn al verstoord (in het geval sprake is van een verstoorde bovenlaag);
- bovendien er is een grote kans dat de aanwezige bodemverontreiniging eventueel aanwezige archeologische resten ernstig heeft aangetast.

Administratieve gegevens

OW Projectnummer 186162

OM-nummer 30536

Provincie Noord-Holland

Gemeente Weesp

Plaats Weesp

Toponiem 's-Gravezandseweg 22

Kaartblad 25H

Coördinaten 132875/478870

Kadaster F1001

Opdrachtgever Monumentenvereniging Veldzicht

Uitvoerder Oranjewoud

Datum uitvoering augustus 2008

Projectteam I. Vossen (senior KNA-archeoloog)

Bevoegd gezag Gemeente Weesp

projectnr. 186162
22 augustus 2008
revisie 00

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/100
Bureauonderzoek ten behoeve van ontwikkeling
Landgoed Veldzicht te Weesp

1 Inleiding

De Monumentenvereniging Veldzicht heeft vergevorderde plannen het braakliggende terrein van de voormalige fabriek van Rubatex te herontwikkelen. Het rijksmonument villa Veldzicht zal hierbij in oude luister worden hersteld en opnieuw het middelpunt vormen. Daarnaast zullen enkele oude gebouwen op het terrein worden gerenoveerd en een herbestemming krijgen. Nieuwbouw vindt plaats in de vorm van een koetshuis, waarin ruimte voor een parkeren, wonen en recreatie, en een conciërgewoning. In de rest van het plangebied zal een parkachtige tuin worden aangelegd.

Voor het realiseren van de gewenste ontwikkeling dient van het vigerende bestemmingsplan te worden afgeweken middels een vrijstellingsprocedure ex artikel 19 Wet op de Ruimtelijke Ordening. Ten behoeve van de vrijstellingsprocedure is een goede ruimtelijke onderbouwing vereist met de daarbij noodzakelijke deelonderzoeken. Eén van deze deelonderzoeken betreft een archeologisch vooronderzoek.

Een archeologisch vooronderzoek bestaat altijd uit een bureauonderzoek, dat in veel gevallen gevolgd wordt door een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen, oppervlaktekartering en/of proefsleuven. Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, de landschappelijke situatie en bodemkundige gegevens. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, omvang, datering en verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

Dit archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.

projectnr. 186162
22 augustus 2008
revisie 00

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/100
Bureauonderzoek ten behoeve van ontwikkeling
Landgoed Veldzicht te Weesp

2 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1 Begrenzing plan- en onderzoeksgebied

Het Veldzicht is gelegen aan de 's Gravelandseweg 22 in Weesp. Het terrein heeft een oppervlakte van ongeveer 1 ha en is gelegen aan de Vecht ten zuidoosten van Weesp. Aan de zijde van de Vecht staat het monumentale pand Veldzicht. Het achterterrein (noordoosten) is grotendeels braakliggend. Voor een overzicht van de locatie wordt verwezen naar Afbeelding 1. Kaart 186162-S1 in de kaartenbijlage geeft de situatie weer ten tijde van het milieukundig booronderzoek.

2.2 Landschappelijke situatie

Het plangebied ligt op de oostoever van de Vecht. De Vecht is in de eerste helft van het eerste millennium voor Chr. ontstaan als een aftakking van de Rijn bij Vechten.¹ Het is een meanderende rivier met een voor een dergelijke type rivier kenmerkende door beddingafzettingen gevormde meandergordel met flankerende oeverwallen. Tot aan Breukelen kent de Vecht een vrij smalle stroomrug met relatief hoge oeverwallen, terwijl ten noorden van Breukelen een bredere en lagere stroomrug aanwezig is met een aantal grote crevassecomplexen aan weerszijden. Deze crevasses zijn ontstaan wanneer bij hoogwater in de bedding van de Vecht de natuurlijke oeverwallen zijn doorgebroken. Op zo'n moment kan er tot op enkele honderden meters van de bedding bodemmateriaal zijn afgezet met een gevarieerde samenstelling (zand, zandige klei, klei en gytt).

Aan weerszijden van de Vecht ligt het uitgestrekte Utrechts-Hollands veengebied, dat gelegen is tussen de strandwallen in het westen en de Utrechtse heuvelrug in het oosten. De vorming van dit veen neemt een aanvang aan het begin van het Subboreaal (5000 BP = ca. 3000 voor Chr.) wanneer een evenwijdig aan de westkust gelegen, gesloten kustbarrière van strandwallen ontstaat. Hierdoor nam de invloed van de zee op het achterland af, resulterend in een afname van mariene afzettingen in de vorm van klei. Achter deze kustbarrière ontstond, mede onder invloed van rivieren, een zoetwaterlagune waarin veenvorming optrad. Dit veengebied strekte zich in de loop van het Subboreaal uit in oostelijke richting. Rondom de Vecht wordt voornamelijk uit bosveen bestaand laagveen aangetroffen. Het veen ligt direct op het pleistocene zand, dat hier op een diepte ligt van ca. 4 m, terwijl het in het uiterste oosten op een aantal plaatsen dagzoomt. Vanaf de Late Middeleeuwen is veel van het veen afgegraven, waardoor de veenplassen in het gebied ontstaan zijn.

¹ Berendsen/Stouthamer 2001, appendix 3, no. 168.

De ontginning van het grote Utrechts-Hollands veengebied komt op gang vanaf de 11^e eeuw na Chr. Bevolkingsgroei en de daarmee samenhangende groeiende behoefte aan landbouwgrond speelden hierbij een belangrijke rol. Met de ontginning van het veengebied werd min of meer gelijktijdig begonnen vanuit het strandwallengebied in het

westen op instigatie van het graafschap Holland en vanuit het Sticht Utrecht (bisdom) in oosten.

De ontginning vond aanvankelijk plaats vanuit langs rivieren en veenstromen gelegen ontginningsnederzettingen. De lange, smalle percelen van de kolonisten zijn meestal haaks op deze waterlopen gelegen. Voor de ontginning van het gebied was het noodzakelijk het veen af te wateren. Dit had evenwel als ongewenst effect dat het veen begon in te klinken, met toenemende wateroverlast tot gevolg. Al in de 11^e eeuw werd daarom aangevangen met de aanleg van waterkerende dijken. In eerste instantie gebeurde dit in lokaal verband, maar allengs bestond de noodzaak voor een grootschaliger aanpak. Hiertoe zijn de eerste hoogheemraadschappen opgericht om op boven-lokaal niveau de dijk aanleg ter hand te nemen.

Ook de ontginning van de streek waarbinnen het plangebied is gelegen heeft een aanvang genomen vanuit een bestaande waterloop, de rivier de Vecht. De oeverwallen van deze rivier zijn al bewoond in de IJzertijd, de Romeinse tijd en vanaf de tweede helft van de 7^e eeuw na Chr. Halverwege de 13^e eeuw zijn langs de Vecht dijken aangelegd. Achter het plangebied, ten oosten van de Vecht, ligt de Keverdijksche polder. In dit veenweidegebied vinden we de typerende opstreckende verkaveling dat ontgonnen veengebied kenmerkt.

Het plangebied zelf is gelegen op bedding- en/of oeverwalafzettingen van de Vecht. Op de geomorfologische kaart is gebied aangeduid als rivier-inversierug (3K26), ofwel stroomrug. Een klein deel van het plangebied in het zuidwesten ligt op de Vechtdijk. Op de bodemkaart ligt het plangebied op kalkarme poldervaagronden (Mn86C). Het gaat om zeekleigronden, bestaande uit een humusrijke bovenlaag van klei met langs de vecht bijmenging van (grof) zand. Deze laag gaat over in een laag van matig zware klei, plaatselijk tot meer dan 120 cm -mv. Waar deze laag minder dik is, wordt binnen 120 cm -mv lichte zavel aangetroffen. De grondwatertrap is III. Dit betekent een gemiddelde hoogste grondwaterstand tussen de 10 en 30 cm -mv en een gemiddelde laagste grondwaterstand tussen de 80 en 120 cm -mv.

2.3 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Het landgoed met villa Veldzicht is in 1830 aangelegd in de voor die tijd kenmerkende Empire stijl. Op de topografische militaire kaart uit 1890 (zogenaamde Bonnekaart) is het landgoed dan ook te zien. Naast de villa zijn ook enkele bijgebouwen waar te nemen. Een groot deel van het landgoed, in het noorden, is in gebruik als boomgaard. Op de oudere kadastrale minuut (begin 19^e eeuw) is de situatie onduidelijk; de ligging van het plangebied kan niet eenduidig worden aangegeven. Het lijkt erop dat er nog van geen bebouwing sprake is. Op de kaart van Van Deventer (tweede helft 16^e eeuw) valt het plangebied buiten de kaartgrens.

Aan het eind van de 19^e eeuw was inmiddels sprake van een industrieel complex, waarvan de villa het hoofdgebouw vormde. Tot begin 1960 was op het terrein

haardenfabriek 'Becht en Dyserinck BV' gevestigd. Vanaf 1960 tot 1979 zijn door Rubatex BV synthetische latex en rubbers gefabriceerd. Na de beëindiging van de productie bleven fabriek en installaties onbeheerd achter. Hier en daar bevonden zich geheel of gedeeltelijk gevulde vaten. Tevens waren een groot aantal onder- en bovengrondse tanks aanwezig die geheel of gedeeltelijk gevuld waren.

Bodemonderzoeken op het terrein hebben aangetoond dat de bodem tot maximaal 2,0 m -mv (meter beneden maaiveld) bijmengingen bevat met puin, gruis en slakken en dat deze laag licht tot sterk verhoogde gehalten aan zware metalen en polycyclische aromatische koolwaterstoffen bevat.² Nabij een olie-benzine-afscheider achter op het terrein en nabij voormalige ondergrondse huisbrandolietanks centraal op het terrein is ook een mobiele verontreiniging met minerale olie en/of benzeen aanwezig.

De bodemopbouw bestaat in het algemeen tot 0,5 à 1,0 m -mv uit een ophooglaag gevolgd door klei tot de maximale boordiepte van 2,5 m -mv. Plaatselijk is in de klei (een) veen(laag) aanwezig. De ophooglaag bestaat voornamelijk uit zand met daarin doorgaans lichte tot sterke bijmengingen van slakken, metaal, puin, kool, glas etc

2.4 Huidig en toekomstig gebruik

2.4.1 *Huidig gebruik plangebied*

Het plangebied is momenteel grotendeels braakliggend. Enkele bedrijfsgebouwen van de voormalige Rubatex zijn in de jaren '90 bovengronds al afgebroken. Alleen de betonvloeren ervan zijn nog aanwezig. Het landhuis, de sheddakenhal en het staketsel van een voormalige bedrijfsgebouw staan nog overeind.

2.4.2 *Consequenties toekomstig gebruik*

Achter het monument zal de (waardevolle) sheddaken hal gerenoveerd worden. Hierin zullen woningen worden gemaakt. Bij de sheddaken hal zullen (moes)tuinen aangelegd worden. Tegenover de sheddaken hal wordt een koetshuis gebouwd voor de stalling van auto's. Op de bovenverdieping van het koetshuis zal ruimte aanwezig zijn voor ateliers, kantoren, fitness e.d. Tegen de noordoostzijde van het koetshuis wordt een zwembad gebouwd. Op de achterzijde van het terrein zal een Meadow Villa gebouwd gaan worden in het bestaande staketsel. Het geheel zal omringd worden door een parktuin. Het achterterrein zal opgehoogd worden tot 0,5 en 1,0 m boven het omringende maaiveld. Hier zal een tennisbaan verdiept worden aangebracht (0,5 m boven het huidige maaiveld). Rondom het terrein zal een wandelpad worden aangelegd. De overige voormalige bedrijfspanden en ondergrondse gebouwresten zullen gesloopt en verwijderd worden.

Door renovatie en hergebruik van een deel van de oude gebouwen en door de ophoging van het achterterrein, blijft de verstoring van de ondergrond in feite beperkt tot een deel van het nieuw te bouwen koetshuis. Dit koetshuis zal (zonder onderkeldering, maat met

² Saneringsrapport Oranjewoud. OW-projectnr. 168893

zwembad van 60 m²) voor het grootste deel worden opgericht op de plek waar de oude loods heeft gestaan. Alleen aan de noordzijde is geen overlap met voorgaande bebouwing. De afmetingen van dit deel bedragen ca. 10 bij 20 m.

3 Bekende en verwachte archeologische waarden

3.1 Bekende archeologische waarden

Van binnen het plangebied zijn geen archeologische waarnemingen bekend noch AMK-terreinen (terreinen met een archeologische status). Ook in de onmiddellijke omgeving zijn vooralsnog geen archeologische waarnemingen gedaan. De dichtstbijzijnde waarneming uit ARCHIS (nr. 58656) ligt op 750 m ten noordoosten van het plangebied. Het gaat om de vondst van houtskool en vuursteen dat tijdens een booronderzoek t.b.v. de spoorboog Utrecht-Almere in een aantal boringen is aangetroffen. Het dichtstbijzijnde terrein van archeologische waarde ligt ca. 1000 m ten zuidoosten van het plangebied. Dit terrein van hoge archeologische waarde betreft het fort Uitermeer uit 1673, onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

3.2 Archeologische verwachting

3.2.1 *IKAW en CHW*

Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden valt het plangebied binnen een zone met een hoge archeologische trefkans. Deze zone komt overeen met de (vermoedelijke) ligging van de oeverwallen langs de Vecht.

De Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland geeft vooralsnog geen archeologische verwachtingszones weer. Op deze kaart zijn alleen de terreinen van archeologische waarde (AMK-terreinen) aangegeven, zoals die ook uit ARCHIS bekend zijn.

3.2.2 *Gespecificeerde archeologische verwachting*

datering

Gezien beginndatering van de Vecht rond zijn binnen het plangebied geen vindplaatsen ouder dan de IJzertijd te verwachten. In theorie zijn vindplaatsen uit het Mesolithicum of Neolithicum ook mogelijk, maar deze zijn dan gelegen op dekzandkoppen en ruggen op een diepte van enkele meters onder maaiveld (tussen de 4 en 8 m -NAP; bron TNO-kaart Pleistoceen_top via ARCHIS II).

Overigens moet wel geconstateerd worden dat tot op heden opvallend weinig vindplaatsen uit de IJzertijd en Romeinse tijd op de oevers van de Vecht zijn aangetroffen.

complextype

De kans op het aantreffen van een nederzettingsterrein is het grootst. Daarnaast - of als onderdeel van - kunnen ook begravingen worden aangetroffen. Bovendien kunnen binnen het plangebied (bewonings)resten uit de ontginningsfase van het veengebied aanwezig zijn.

omvang

Een nederzettingsterrein kan bestaan uit één tot hooguit enkele erven, met een totale omvang van enkele honderden vierkante meters. De omvang van een vindplaats zal echter in hoge mate bepaald zijn door de breedte van (het bewoonbare deel) van de oeverwal.

diepteligging

Normaliter zijn de archeologische sporen direct onder de bouwvoor te verwachten. Gezien de ophoging van het terrein tussen de ca. 1 en 2 meter zullen eventuele archeologische resten navenant dieper liggen.

locatie

In principe zijn overal binnen het plangebied archeologische waarden te verwachten.

uiterlijke kenmerken

Vindplaatsen uit de periode IJzertijd - Nieuwe tijd zijn doorgaans te traceren aan de hand van aardewerkfragmenten. Voorts zijn ook fragmentjes verbrande leem, verbrand en onverbrand bot, steengruis, tefriet, etc. materialen die binnen een nederzettingslocatie kunnen worden gevonden. In het rivierengebied kenmerken nederzettingen zich vaak door de aanwezigheid van een archeologische laag, waarin voornoemde materiaalcategorieën zijn opgenomen. (Resten van) paalsporen, afval- en waterkuilen, greppels en andere percelerings- en verkavelingrestanten bevinden zich onder deze laag.

Naast nederzettingslocaties kunnen er ook grafvelden worden verwacht. Qua vondstmateriaal kunnen in graven alle voorkomende materialen aanwezig zijn. Ecofacten als zaden, pollen en bot kunnen in principe (zie ook onder) door gunstige conserveringsomstandigheden goed bewaard zijn.

mogelijke verstoringen

Bovengenoemde ophogingslaag kan eventueel ook wijzen op een verstoorde laag, of een combinatie van beide. Een tweede, mogelijke versturende factor bestaat uit de aangetroffen verontreiniging (PAK's, zware metalen) die vondstmateriaal (met name ecofacten) en mogelijk grondsporen aangetast kan hebben.

Tenslotte kan ook de Vecht een versturende factor zijn geweest. Het is goed mogelijk dat een oude bedding van de Vecht eventuele, oudere archeologische resten heeft verspoeld.

4 Conclusies en advies

In principe kunnen op de oeverwallen langs de Vecht, waarop ook het plangebied ligt, vindplaatsen van de IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd voorkomen.

Toch wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek te laten uitvoeren, en wel om de volgende redenen.

- de geplande ontwikkeling betreft voor het grootste deel renovatie en verbouwing van bestaande panden en nieuwbouw ter plekke van gesloopte bebouwing;
- alleen de nieuwbouw van het koetshuis zal gedeeltelijk, over een oppervlakte van ca. 200 m² plaatsvinden waar nog geen bebouwing heeft gestaan;
- blijkens in 2007 verricht milieukundig booronderzoek kent het hele plangebied een ophogingslaag, dan wel verstoorde bovenlaag, van 0,5 tot 2 m. Ter plekke van de toekomstige verstoring bij de bouw van het koetshuis is de verstoorde (ophogings)laag tussen de 0,9 en 1,5 m dik. Een verstoring van eventueel aanwezige archeologische resten door deze nieuwbouw is dan ook niet aan de orde. De resten liggen ofwel te diep om verstoord te worden (in het geval van een ophogingslaag) of zijn al verstoord (in het geval sprake is van een verstoorde bovenlaag);
- bovendien er is een grote kans dat de aanwezige bodemverontreiniging eventueel aanwezige archeologische resten ernstig heeft aangetast.

Advies voor vervolgonderzoek

Geadviseerd wordt geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren

Er bestaat altijd de mogelijkheid dat tijdens de graafwerkzaamheden als toch archeologische resten aan het licht komen. Men is conform de Monumentenwet verplicht hiervan binnen 3 dagen melding van te maken. Vondstmeldingen kunnen voor Noord-Holland worden gedaan bij de provinciaal archeoloog, de heer R. Eerden (023-514 40 12).

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Berendsen, H.J.A./E. Stouthamer. 2001. *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse Delta, The Netherlands*. Assen, Van Gorcum.

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Assen, Van Gorcum.

Buitelaar, A.L.P., 1993. De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek. Hilversum, *Hilversum Verloren* (Middeleeuwse Studies en Bronnen 37).

Henderikx, P.A., 1995. Amstelland en de Amsteldam in het licht van de ontginningen en de waterstaatkundige ontwikkelingen in het Hollands-Utrechtse veengebied van de tiende tot de dertiende eeuw in M.B. de Roever (red.). *'Het kasteel van Amstel'. Burcht of bruggehoofd?*. Amsterdam, Stadsuitgeverij Amsterdam.

Oranjewoud, 2007: *Interim-rapport. Verkennend en aanvullend bodem- en asbestonderzoek op Veldzicht in Weesp (voormalig Rubatex-terrein)*

Oranjewoud, 2008 (rev. 01): *Saneringsplan terrein Veldzicht 's Gravenlandseweg 22 in Weesp*

STIBOKA, 1965: *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Toelichting bij Kaartblad 25 oost Amsterdam*. Wageningen

STIBOKA, 1970. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50000. Toelichting bij kaartblad 31 Oost Utrecht*. STIBOKA, Wageningen.

Stol, T. 2005⁹ (1986). *Turfwinninglandschap* in S. Barends et al (red.). Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering. Utrecht, Matrijs. 68-80.

Kaarten

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>);

Bodemkaart van Nederland, 1:50000 (via ARCHIS)

Geomorfologische kaart, 1:50000 (via ARCHIS)

Minuutplan gemeente Weespercarpsel (<http://www.watwaswaar.nl>)

Internet

<http://chw.noordholland.nl>

<http://www.stelling-amsterdam.nl>

projectnr. 186162
22 augustus 2008
revisie 00

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/100
Bureauonderzoek ten behoeve van ontwikkeling
Landgoed Veldzicht te Weesp

Bijlage 1 : Archeologische perioden

Bijlage 1 : Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoners-geschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **Paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (homo sapiens) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **Mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **Neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk.

Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het Neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **Bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het Neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **IJzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (celtic fields). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde limes werden langs de Rijn castella (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

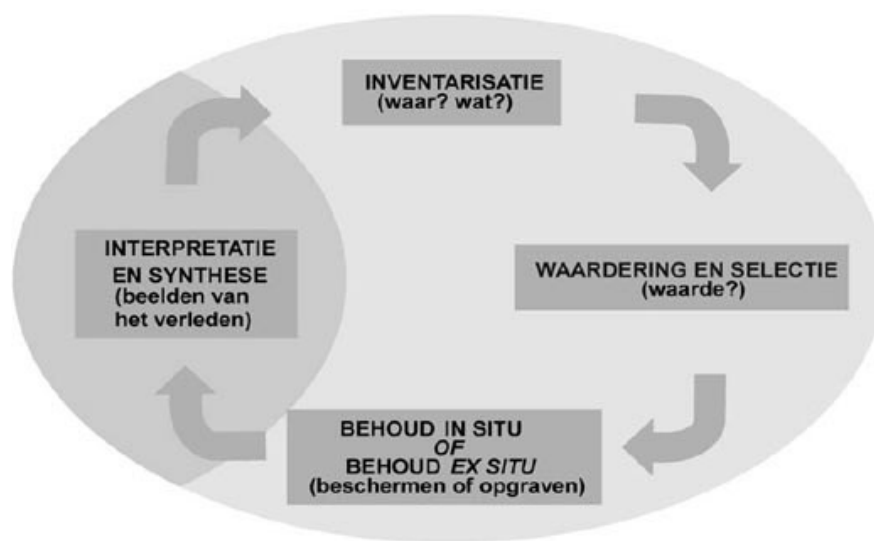
Over de **Middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de Vroege Middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdliden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **Nieuwe Tijd**.

Bijlage 2 : AMZ-cyclus

Bijlage 2 : Het AMZ-proces

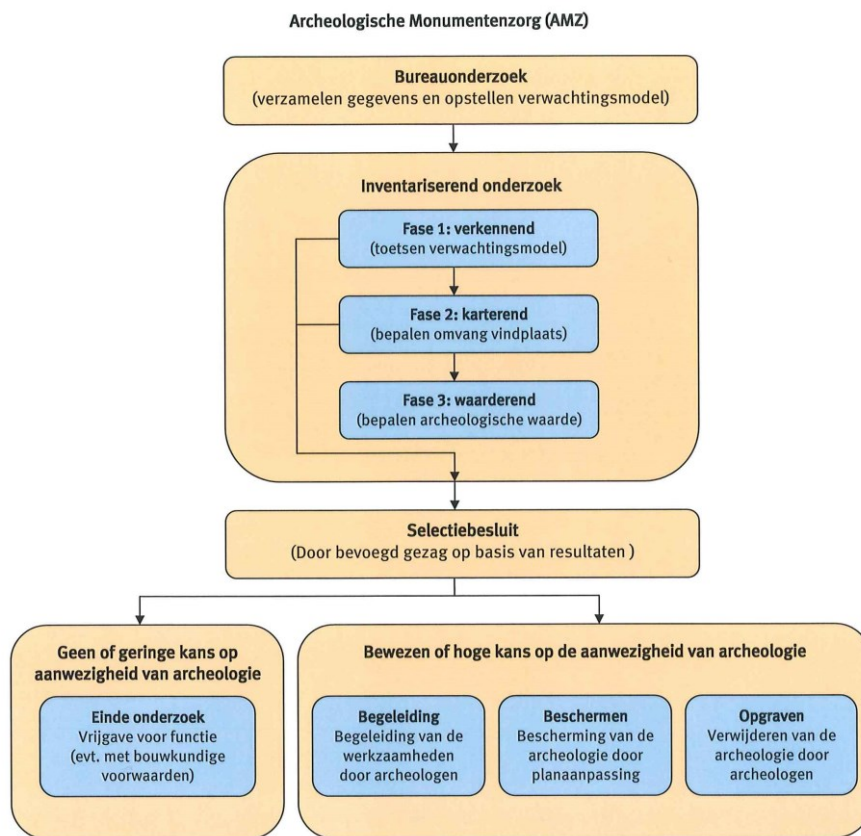
Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in de meeste gevallen uitgevoerd binnen het kader van de zogenaamde Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. In de procedure wordt volgens een trechtermodel gewerkt. Het startpunt ligt eigenlijk al bij het bepalen van de onderzoeksplicht. Op diverse provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten kan namelijk worden ingezien of het plangebied ligt in een zone met een archeologische verwachting. Indien dit het geval blijkt te zijn, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie afb. 1 en 2)

Afbeelding 1: de AMZ-cyclus

De eerste fase: bureauonderzoek

Uitgangspunt voor het bureauonderzoek is het vaststellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel dat op detailniveau voor het plangebied aangeeft wat er aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of er een veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode voor dit veldonderzoek zou moeten zijn om deze mogelijk aanwezige archeologische resten te kunnen aantonen.

Afbeelding 2: het proces van de AMZ

De tweede fase: inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het inventariserend veldonderzoek kan worden opgesplitst in drie subfases.

Fase 1: verkennend onderzoek

In sommige gevallen wordt er gestart met een verkennend onderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt feitelijk uitgevoerd omdat er bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om dit voldoende te kunnen onderbouwen. Dit is bijvoorbeeld het geval als er te weinig bodemkundige of geologische gegevens zijn om binnen het plangebied de verwachtingswaarden te kunnen onderbouwen of zelfs überhaupt tot een verwachtingswaarde te komen. Met een verkennend onderzoek kan tot in detail de verwachtingswaarde worden aangebracht. Zodoende kan door terugkoppeling een aangescherpt verwachtingsmodel worden gemaakt en kan karterend veldonderzoek in een vervolgfase gericht en daarmee ook kostenefficiënter worden ingezet.

Fase 2: karterend onderzoek

In de regel wordt er gestart met een karterend onderzoek. Dit veldonderzoek dient om het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek te toetsen en eventueel aanwezige vindplaatsen op te sporen. Het onderzoek wordt vrijwel altijd vlakdekkend uitgevoerd door middel van boringen en/of oppervlaktekarteringen of proefsleuven. Het resultaat is in de regel een overzichtskaart met de resultaten van het onderzoek. Eventueel aangetoonde vindplaatsen worden daarbij aangegeven. Indien er geen archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of wanneer bijvoorbeeld al blijkt dat deze geheel zijn verstoord, dan wel van geen waarde zijn, is dit meestal ook het eindstadium van de AMZ-cyclus.

Als er wel archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of het blijkt uit de onderzoeksgegevens dat deze met zeer grote zekerheid kunnen worden verwacht, dan dient er een waardestellend onderzoek te worden uitgevoerd. Meestal is van de vindplaatsen die bij een karterend onderzoek zijn aangetroffen nog slechts in beperkte mate bekend wat de waarde ervan is.

Fase 3: waarderend onderzoek

Een waarderend onderzoek dient de fysieke kwaliteiten van een eerder aangetoonde of reeds bekende archeologische vindplaats vast te stellen en dient te leiden tot een waardestelling. Voor een waardestelling is het van belang om in elk geval de aard van de vindplaats, de exacte begrenzing in omvang en diepteligging, de datering en de mate van conservering en intactheid te weten. Een waarderend onderzoek kan worden uitgevoerd door middel van boringen of proefsleuven. Wat de beste methode is hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats. In de meeste gevallen worden er voor een waardestelling proefsleuven of proefputten gegraven, omdat met deze methode meer en betere informatie over de vindplaats kan worden verkregen dan met aanvullende booronderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen.

De derde fase: Selectie en waardering

Het eindresultaat van een waardestellend onderzoek is een selectieadvies waarin op basis van de waardestelling van de vindplaats(en) wordt aangegeven of een vindplaats behoudenswaardig is. Deze waardestelling geschiedt op basis van verschillende waarderingscriteria. De term behoudenswaardig is sterk gerelateerd aan de essentie van het rijks- en provinciaal beleid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg. In eerste instantie gaat dit namelijk uit van het behoud van het bodemarchief *in situ* (ter plekke in de bodem). Alleen wanneer dit binnen een belangenafweging niet kan zal het stuk waardevol bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een opgraving. Dit wordt ook wel behoud *ex situ* genoemd. Wanneer behoud niet gewenst is vanwege een relatief geringe waarde van de vindplaats(en) kan nog worden besloten om de bodemingrepen onder archeologische begeleiding te laten uitvoeren. Ook is het natuurlijk nog mogelijk dat er helemaal geen archeologisch onderzoek meer hoeft plaats te vinden en kan het terrein worden 'vrij gegeven'. Het bevoegd gezag zal op basis van het selectieadvies uiteindelijk aangeven welke maatregelen er dienen te worden genomen. Deze beslissing wordt het selectiebesluit genoemd.

Plaats van de AMZ-cyclus in de planvorming

Net als met andere omgevingsfactoren waarmee binnen de planvorming rekening gehouden dient te worden, is het ook voor de archeologie van belang om dit in een zo vroeg mogelijk stadium in te steken. Niet alleen is dit voor een aantal onderzoeksfasen vanwege provinciaal of gemeentelijk beleid al een vereiste, het geeft bovendien al vroeg inzicht in eventuele risico's qua exploitatie en potentiële vertragingen in een project. Indien er een middelhoge of hoge kans op de aanwezigheid van archeologische resten bestaat, zal het bevoegd gezag een inventariserend onderzoek verplicht stellen ten behoeve van de ruimtelijke onderbouwing. Dit onderzoek is gebaseerd op het specifieke verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek dat daaraan vooraf dient te gaan. In praktijk worden deze onderzoeken gecombineerd uitgevoerd en in één verslag gerapporteerd. Wanneer eenmaal een planprocedure is voorgenomen zal met het archeologisch onderzoek al kunnen worden begonnen.

In principe kan het gehele inventariserend veldonderzoek, inclusief een selectieadvies, voorafgaand aan een planprocedure worden afgerond. Dit heeft als voordeel dat binnen het toekomstige plan de omvang van de archeologische vindplaats(en) definitief kan worden afgebakend en er, bij behoud *in situ*, de bestemming 'archeologische waardevol' kan worden opgenomen. Ook kunnen dan in bijvoorbeeld een aanlegvergunning specifieke voorschriften worden opgenomen om aantasting te voorkomen. In dit kader en deze planfase kan ook een voorschot worden genomen op inrichtingsmaatregelen (aanpassing van een eventueel al beschikbaar stedenbouwkundig ontwerp of het voorschrijven van bijvoorbeeld een groenzone, speelveld, parkeerplaatsen etc.). Indien dit mogelijk is kan ook worden voorgeschreven dat er archeologievriendelijk gebouwd dient te worden door aanpassing van funderingswijze of ander technische maatregelen.

Het nadeel van het uitvoeren van een waardestellend veldonderzoek na de een planprocedure is dat daarmee ook de consequenties ervan pas later in beeld komen, wat leidt tot een aantal risico's. Vaak blijkt dan behoud *in situ* veel lastiger te zijn en is dit dan alleen met technische maatregelen nog mogelijk. Soms is alleen behoud *ex situ* door middel van opgravingen de enige nog resterende kostbare optie.